

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Ідак Юлії Володимирівни «**Основи теорії морфології міста**», подану на здобуття наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Незаперечним є факт, що новітня теорія містобудування в Україні має драматичне забарвлення і пов'язана із теоретичною неоднорідністю та неоднозначністю, яка присутня у методологічних підходах щодо дослідження об'єктів містобудування. Особливої гостроти набули ті аспекти, що стосуються різного застосування одних і тих же понять та методів. Це породжує *гносеологічні розбіжності* в межах заявленої спеціальності, а також ускладнює процес її розвитку. Гостро відчуваються виклики, з якими зіштовхнулася сьогодні містобудівна наука, яка має продукувати нові знання та пояснювати природу різних станів та зв'язків, що у різний спосіб формують архітектурне середовище сучасних міст.

Маємо й іншу реальність, в якій міста постійно піддаються трансформаціям під дією прагматичних викликів, пов'язаних із стрімким ритмом життя, а водночас існує гостра потреба збереження архітектурної та містобудівної спадщини історичних міст України. Все це потребує поглиблення традиційних підходів до об'єктів містобудування, збагачення методології, розширення наявного у містобудуванні *теоретичного* інструментарію. Не остання роль, звичайно, належить здобутками суміжних наукових галузей, – зокрема філософії, соціології, психології, економіці, на перший погляд віддалених від заявленої проблематики. Власне, на вирішення цих багатоаспектних проблем і спрямована ця ґрунтовна дисертаційна праця.

Отже, виходячи з вищесказаного, дана дисертаційна праця безперечно є *актуальною* і чітко віддзеркалює потреби сучасної архітектурної науки в напрямку ліквідації дослідницьких лакун. Більшості з них властива недостатність аналітичного вивчення та розширення традиційного мислення по відношенню до формування об'єктів містобудування, та, як заявляє авторка, його матеріального наповнення. Ясна річ, невід'ємною передумовою вирішення таких завдань має бути створення надійних теоретико-методологічних підвалин, до розробки яких, власне, і долучається авторка, обравши основною *метою* свого дослідження розроблення теоретико-методологічних положень теорії морфології міста, здатної до пояснення суті морфологічного змісту в містобудуванні та систематизації знань про закономірності й особливості формування структури міста.

Відповідно до сформульованої мети авторка достатньо послідовно та логічно вибудовує змістовну структуру праці, яка містить *п'ять розділів*, кожен з яких віддзеркалює логіку дослідницького процесу – від з'ясування вихідних аналітичних позицій до формулювання принципових висновків.

У першому розділі **«Розвиток морфологічних досліджень у контексті теорії містобудування»** (с. 42-132) пословано висвітлюється теоретична та методологічна база, систематизовано наявні здобутки морфологічного характеру у працях українських та закордонних дослідників міського середовища. Акцентовано невідповідність застосування деяких категоріальних понять морфологічного змісту, які мають місце в нормативних документах. Прослідковано процес становлення та розвитку морфології як загальнонаукового вчення і визначено її потенціал у теорії містобудування. Це підтверджує істинність висунутої наукової гіпотези. Важливим підсумком цього розділу є, власне, актуалізація морфологічної проблематики в теорії і практиці містобудування не лише в Україні, але й за кордоном.

Другий розділ **«Методологічні основи дослідження морфології міста»** (с. 133-202) присвячений розгляду методологічних засад для розкриття положень принципових для морфології міста, а також філософських основ дослідницького підходу. Важливою складовою цього розділу є глибинне «занурення» у зміст суміжних галузей знань з метою віднайти ті важливі положення, які й складають основу досліджень, не виходячи за змістові межі морфології. Власне такий узагальнюючий екскурс дає підстави для авторського бачення об'єкту морфології у містобудуванні та способи його функціонування.

У третьому розділі **«Засадничі положення морфології міста»** (с. 203-264) на базі знань, отриманих у попередніх розділах про морфологію та її наукоємний зміст, сформульовано сутнісні ознаки морфологічного контексту в сфері містобудування. Це дало достатні підстави для авторського погляду на визначення об'єкта морфології міста та на його матеріальну структуру. Окремо визначено ті властивості, при яких її значення може виходити за межі окресленого предмету дослідження. Тому на цьому етапі роботи введено та уточнено два поняття – «фізична форма міста» та «морфологічна структура міста». Це ті основні категорії, на які спрямоване саме дослідження. Виокремлено також ті позиції, які можуть забезпечити гносеологічне утвердження морфології міста як наукового вчення у містобудуванні. Важливою складовою цього розділу є теоретичне осмислення поняття «морфологія міста» та його роз'яснення крізь призму теорії містобудування.

Четвертий розділ «Логіко-методологічні основи теорії морфології» (с. 265-317) має безперечно необхідне і логічне завдання – виділити принципові теоретичні та методологічні підвалини морфології міста як форми наукового вчення. В цілому вони зводяться до визначення принципів, понятійно-категоріального апарату та методів, що здатні пояснити природу формальних явищ у містобудуванні. Важливим підсумком цього розділу є побудова логічної структури теорії морфології міста та її закріплення у формі теоретичної моделі (с. 312).

У п'ятому, заключному розділі «Предметне поле теорії морфології міста в містобудуванні» (с. 318-381) авторка розглядає можливість реалізації положень, визначених як принципових для морфології міста. Хоча цей розділ за своїми ознаками має абстрактний характер, проте представлений тут дослідницький матеріал має істотне значення для розуміння закономірностей та особливостей формування матеріального «наповнення» міста. Перші два підрозділи (пп. 5.1 і 5.2) присвячені визначенню усіх можливих ознак, що виражають формальний бік об'єкта дослідження, та спробі їх впорядкувати у вигляді системної класифікації морфологічних ознак. У двох останніх підрозділах (пп. 5.3 і 5.4) з'ясовано, яким чином ці ознаки проявляються у матеріальній структурі конкретних міст західного регіону України. Через це авторка пропонує модель «місто пазл» та вводить концепт «габітус міста», що сприятиме логічному розкриттю морфологічного змісту в містобудуванні.

Кожний розділ дисертації та дослідження загалом завершується *авторськими висновками*, в яких достатньо послідовно фіксуються принципово важливі результати, отримані на окремих дослідницьких стадіях та в підсумку усієї праці.

Дисертаційна робота має безпосередній зв'язок з науковими програмами та темами різного рівня, суттєво поглиблює наукову базу щодо закономірностей та особливостей формування матеріально-просторового середовища міста.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень даного дослідження підтверджується використанням сучасних наукових підходів до організації дослідження; обґрунтованим покликанням на фундаментальні засади, які утверджені в галузі біології, мовознавства, географії та геології. Їх достовірність підтверджена глибоким осмисленням суті досліджуваного предмета на філософському та гносеологічному рівнях. Обґрунтованість результатів дослідження доводить також факт їх практичного використання у навчально-методичній роботі. Ще один важливий критерій обґрунтованості

отриманих результатів – це розлогий перелік українських та закордонних літературних джерел.

Результати дослідження пройшли *анпробацію* на наукових конференціях в Україні та за кордоном. Принципові наукові здобутки цієї праці *опубліковані* у 22 фахових виданнях та тих, що присутні у науково-метричній базі даних. Видано монографію «Композиційні аспекти формування фронту квартальної забудови Львова кінця XVIII – початку XX століть», у якій достатнім чином актуалізовано заявлену проблему.

Теоретичне значення цієї дисертаційної роботи, на мою думку, полягає в обґрунтуванні принципів функціонування морфології міста і тих містобудівних підвалин, які здатні поглибити знання міждисциплінарного характеру, які прямо стосуються формування матеріально-просторового середовища міста. Ця праця переконливо демонструє авторське бачення окресленої проблематики та репрезентує концепти, які не лише поглиблюють основні морфологічні засади, а й збагачують уявлення про ті об'єкти містобудування, які більшою мірою спираються на чуттєвий досвід. Окрім підвалин теоретичного характеру пропонуються методологія, покликана до переосмислення звичних підходів при дослідженні історичних міст.

Отримані результати мають важливе *практичне значення* для проведення конкретних передпроектних досліджень та формулювання рекомендацій, щодо розвитку міста. Результати дослідження можуть бути з успіхом використані також для розробки навчальних програм для підготовки архітекторів незалежно від фахової спеціалізації.

Текст представленого автореферату повністю відображає зміст дисертації.

Однак поряд з очевидними позитивними характеристиками даної дисертаційної праці, на мою думку, слід висловити окремі зауваження змістовного характеру.

1) В першу чергу варто відзначити дискусійний характер самої назви дисертації, в якій присутнє перехрещення засадничих понять «теорія» і «морфологія» (теорія форми). Отже, словосполучення «теорія морфології» фактично містить у собі елемент змістовної дуплікації, оскільки «морфологія» в даному випадку іманентно є одним з проблемних аспектів «теорії». Тому, на мою думку, цій справді ґрунтовній праці краще пасувала б назва «Теоретичні основи морфології міста».

2) Видається недоцільним виділення в списку використаних літературних джерел самотійних частин, – окремо монографічні видання і окремо наукові статті в науковій періодиці. При цьому бібліографічний апарат містить окремі редакторські відхилення від формальних вимог

стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»

3) Певні незручності при ознайомленні зі змістом дисертації викликає матеріал (загалом достатньо змістовний), який наведений в Додатку Б. Як здається, на генеральних схемах міста тут достатньо доречним міг би виглядати також висотний морфологічний чинник, відображений в декількох тональних градаціях.

4) Деякі позиції ілюстративного матеріалу (3.7, 3.10, 5.12, 5.20) не мають повних підписів.

Тим не менш, відзначені окремі недоліки мають скоріше формальний характер і не впливають на засадничий зміст праці. Отже, на моє глибоке переконання основний дослідницький здобуток авторки, - це послідовне і доволі успішне вирішення непростого дослідницького завдання. В процесі дослідження пройдено загалом успішний шлях від окреслення проблемних аспектів теоретичної морфології сучасного міста, через формулювання методологічних підвалин досліджуваного явища, його глибинне осмислення в напрямку побудови ґрунтовної наукової теорії. Фактично ця робота піднімається до концептуального рівня реальних урбаністичних об'єктів, що локалізовані на теренах Західного регіону України, дає достатньо глибоку їх оцінку під новим кутом наукового пізнання і забезпечує надійні перспективи для подальшого розвитку.

Доктор архітектури, професор,
Професор кафедри архітектури та середовищного дизайну
Національного університету водного господарства
та природокористування, м. Рівне

П. А. Ричков

Підпис Ричкова П. А. засвідчую
Вчений секретар НУВГП

А. А. Подлевський

23.10.2020